КАТЕГОРІЯ "ВЛАСНІСТЬ" І ДОКУМЕНТИ ДОЗВІЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ: ПОЗИЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Апанасенко К.І.

доцент к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

У доповіді досліджується практика Європейського суду з прав людини, пов'язана з тлумаченням економічних інтересів і правомірних очікувань як власності (майна) у розумінні Європейської конвенції про захист прав людини.

Ключові слова: *власність, дозвіл, економічні інтереси, правомірні очікування, Європейський суд з прав людини, право на мирне володіння майном*

The category "property" and permits: position of European Court of Human Rights.

A practice of European Court of Human Rights which is linked to the interpretation of economic interests and legitimate expectations as possessions in accordance to European Convention for Protection of Human Rights is investigated in the paper.

Keywords: *property (possessions), permit, economic interests, legitimate expectations, European Court of Human Rights, freedom for peaceful possession of the property*

Теорія дозвільних відносин у сфері господарської діяльності в зарубіжній науковій літературі в останні роки не є активно обговорюваною. До неї найчастіше звертаються німецькі вчені. Зокрема, такі правознавці, як Р. Бромель (R. Broemel) (Університет Гамбурга), М. Шрьодер (M. Schröder) (Університет м.Трір) досліджують питання про те, чи можливим є власницький захист публічних ліцензій і дозволів, тобто їх захист як об'єктів права власності [4; 5]. Видається, їх розвідки, серед іншого, стимульовані позицією, напрацьованою Європейським Судом з прав людини, щодо досить широкого розуміння поняття "власність", до якої відносять не тільки об'єкти фізичного світу. Автор

частково звертався уже до цього питання [1], перспективним видається продовжити таку роботу. Як підкреслює Р. Бромель, "поширення нових форм власницьких прав було необхідною передумовою (критерієм) прийняття ринкових рішень" [4, 5-6]. Економічні процеси в Україні, як очікується, матимуть суттєвий поштовх у зв'язку з євроінтеграційними процесами, а тому аналіз і формування нових господарсько-правових інститутів, концепцій саме на часі.

Поняттям „майно" ("власність") у контексті Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ст. 1 Першого протоколу) охоплюються, крім власне майна у розумінні українського законодавця, також права на ліцензію, дозвіл на здійснення певних видів господарської діяльності, патенти, контрактні права, права на зайняття комерційною діяльністю, професійною практикою та загалом — досить широке коло економічних інтересів. Згідно з розвідками проф. М. Шрьодера [5, 115], уже в 1980-х рр. Європейський Суд з прав людини встановив, що ліцензія на оперування установкою для транспортування зжиженого нафтового газу для моторних транспортних засобів "тісно пов'язана з правом на використання власності". Більше того, дозвіл було розцінено як такий, що володіє власницькими характеристиками, внаслідок його здатності до передачі третім особам. У двох пізніших рішеннях, Mullai v. Albania і Lay Lay v. Malta, Суд вирішив, що виданий дозвіл був у рамках розуміння поняття "володіння" ("possessions") згідно зі ст. 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав людини. Відповідно до цих рішень "термін "володіння" ("possessions") безперечно не обмежується власністю на фізичні товари і є незалежним від формальних класифікацій в національному праві: певні інші права та інтереси, які складають активи (майно), можуть також бути визначені як "власницькі права" і відповідно як "володіння" ("possessions"). За спостереженнями М.Шрьодера, у нещодавніх рішеннях Суд визначав, що просте звернення за отриманням дозволу не є достатнім для отримання визнання як власницького права, що може вважатись частиною чийогось володіння ("possessions"). Тим не менше, у випадку якщо дозвіл пов'язаний з іншим об'єктом власності, відмова у видачі дозволу може бути трактована як втручання у право мирного володіння своєю власністю. При цьому вчений відзначає, що у справі Mullai v. Albania немає чіткого розмежування між цінністю дозволу як такого і

цінністю землі, на якій має бути споруджена будівля згідно з дозволом [5, 115].

Загалом спори щодо захисту як власності (майна, що становить економічну цінність) необхідних у підприємницькій діяльності дозволів і ліцензій неодноразово розглядалось Судом. Важливим є рішення у справі "Тре Тракторер Актіболаг" проти Швеції від 7 липня 1989 р. За матеріалами справи, ТОВ "Тре Тракторер Актіболаг" отримало ліцензію на продаж алкогольних напоїв у ресторані "Кардинал", який було взято в управління. Ліцензія кілька разів переоформлювалась. Згодом проти власниці ТОВ було відкрито кримінальну справу, а у липні 1983 р. окружна адміністративна рада Мальме анулювала ліцензію, внаслідок чого ресторан змушений був закритись. Суд визначив, що: 1) право заявника на продовження ліцензії не можна виключити з категорії "цивільних прав"; 2) "економічні інтереси", пов'язані з діяльністю ресторану, є "майном" у розумінні ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. Наявність ліцензії була основною передумовою здійснення підприємницької діяльності заявником, а тому її скасування негативно позначилось на нематеріальних активах ресторану і його вартості як бізнесу. Тому в цьому випадку має місце втручання у мирне володіння майном [2, 90-91].

Можна навести як приклад також рішення по справі „Ван Марле проти Нідерландів" (1986 р.). Заявники у справі протягом декількох років надавали бухгалтерські послуги, доки у 1972 р. не було прийнято закон, який встановив вимогу щодо необхідності зареєструватись у Раді з видачі дозволів. Вони подали заяву про реєстрацію, в якій їм було відмовлено у 1977 р. У рішенні Суд вказав наступне: «У процесі своєї діяльності заявники створили клієнтуру, яка у багатьох відношеннях представляє собою право приватної особи і складає актив, і тим самим є «майном». Відмова у реєстрації заявників радикальним чином вплинула на умови їх професійної діяльності... Значить, втручання в їх право безперешкодно користуватись своїм майном мало місце» [3].

До окремої категорії справ можна віднести спори щодо захисту так званих правомірних очікувань (законних сподівань) вчиняти певні дії відповідно до виданого державними органами дозволу. Наведемо як приклад рішення у справі Пайн Велі Девелопмент Лтд. та інші проти Ірландії від 23 жовтня 1991р. За матеріалами справи заявник придбав

земельну ділянку у 1978 р. з урахуванням наявного дозволу на промислове освоєння, який Верховний Суд Ірландії визнав наданим без відповідних повноважень і відповідно — недійсним. Оскільки заявник придбав ділянку з урахуванням належним чином зареєстрованого дозволу і мав підстави вважати його дійсним, рішення Верховного Суду Ірландії було визнано Європейським Судом з прав людини як незаконне втручання у право власності. Адже до його прийняття у заявника були принаймні правомірні очікування освоювати земельну ділянку, і такі очікування слід вважати частиною власності у розумінні Протоколу № 1 до Конвенції [2, 88-89].

Для того, щоби вимагати гарантій на підставі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, особа повинна володіти певним правом, яке може визначатись як право власності за Конвенцією, за внутрішнім законодавством. При цьому національне законодавство не є остаточним при з'ясуванні змісту права на мирне володіння майном [2, 92; 3, 17]. Щодо ситуації в Україні Т. Фулей справедливо зазначає, що "визнання "правомірних очікувань" не вписується в традиційну канву об'єктів цивільних прав за чинним Цивільним кодексом України, як і визнання економічних інтересів за ліцензією" [3, 92]. Додамо, що права за документами дозвільного характеру все ж підлягають захисту за нашим законодавством.

Таким чином, Європейський Суд з прав людини, зважаючи на економічну цінність дозволів і ліцензій, порушення прав на такі об'єкти трактує як порушення права на мирне володіння майном, гарантованого Європейською конвенцією про захист прав людини. Доцільно дослідити в наступних розвідках детальніше, як позиція Суду може вплинути на розвиток законодавства про власність та захист власності в Україні, а також дозвільного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Апанасенко К.І. Про практику Європейського Суду з прав людини у сфері захисту прав суб'єктів господарювання / К.І. Апанасенко // Вісник господарського судочинства. - 2014. - № 3. - С. 80 - 90.*
2. *Застосування Європейської конвенції з прав людини при розгляді в судах господарських справ: Посібник для суддів / Автори І. Ліщина, Т. Фулей, Х. Хембах. – К.: Істина, 2011. – 208 с.*
3. *Карсс-Фриск М. Статья 1 Протокола 1 ЕКПЧ - Право на защиту собственности / М. Карсс-Фриск [Електронний ресурс]. – Режим доступу:* http://ipcentre.narod.ru/11-10.htm.
4. *Broemel R. Concepts of economic freedoms in China and EU: a methodical approach / R. Broemel // China – EU Law Journal. - 2015. - February. - Vol. 4. - Is. 1. - Pp. 1 – 9.*
5. Schröder *M. Property protection of public licenses and permits / M.*Schröder *// China – EU Law Journal. - 2015. - February. - Vol. 4. -* Is. 1. *- Pp. 105-120.*

УДК 1,2,3,7,9
ББК 60, 70, 85, 86, 87

Рекомендовано до друку Вченою радою НАНР

Упорядники:
Віталій Надашкевич
Ігор Гомзяк
Дмитро Гураль
Андрій Литвин

До наукового видання у двох томах увійшли праці учасників П'ятої міжнародної науково-практичної конференції Соціально-гуманітарні виклики 2015 року (09 червня 2015 року) - Львів: НАНР-Національна академія наукового розвитку, 2015. – Том 2 – 168 с.

Науковці цими статтями, тезами та повідомленнями репрезентують проблематику своїх наукових праць і досліджень у соціально-гуманітарній сфері.

Матеріали публікуються в авторській редакції.

© НАНР, 2015

ISSN 2411-3506